

ROMAIN GARY'DEN YENİ ÖTESİ BİR ÖZKURGUSAL ROMAN: ŞAFAKTA VERİLMİŞ SÖZÜM VARDI*

Herkes ilgisiz bir evren içinde görülüp işitilmeksizin yok olup gideceği düşüncesiyle acı çekmektedir. Bu yüzden daha vakit varken kendisini sözcüklerden oluşan bir evrene dönüştürmek ister.

M. KUNDERA

Ali TİLBE**

Haluk TURĞUT***

ÖZET

Yirminci yüzyılın sonlarında, özellikle seksenli yıllardan başlayarak *yeni ötesi* (postmoderne) bir dönem söz konusu olur. Bu dönemin getirdiği toplumsal ve yazınsal eğilimler sonucunda anlatı evreni önemli ölçüde değişikliklere uğrar. Kökleşik anlatılara özgü ayrıcalıklı yerini yitiren özne, değişik görünümlemlerle anlatıya geri döner. Bu yeni süreçte Fransız yazınında üç temel eğilim öne çıkar: '*Yazmanın öyküsü, yazarın öyküsü ve bilimlararasılık*'.

Eskiden beri değişik adlandırmalarla beliren özyaşamöyküsü ya da özyaşamöyküsel roman türü üzerine yetmişli yıllarda Philippe Lejeune tarafından kuramsal bir çerçeve çizilmeye çalışılır. Seksenli yıllardan sonra Lejeun'un çizdiği bu kuramsal çerçeveden hareketle Serge Doubrovsky roman ve özyaşamöyküsü arasında kalan bir ara anlatı türü olan *özkuşu / özkurmaca* (autofiction) adlı bir yeni türün kuramsal temellerini atar. Bu yeni tür, bir yandan yazarın yaşamına ilişkin gerçekliği kuşku götürmeyen veriler taşıdığı için özyaşamöyküsü türüne yaslanırken öte yandan kurgusal olan yönleriyle de roman türünün özelliklerine iyedir. Türün belirlenmesine yönelik tartışmalara başka kuramcılarının da katılmasıyla birlikte, Vincent Colonna tarafından *özsöylenceleme* (autofabulation), Arnaud Schmitt tarafından *özöyküleme* (autonarration) gibi adlandırmalar önerilmektedir. Roman ve özyaşamöyküsü arasında yer alan bu melez türle birlikte benli anlatılar, yeniötesi bir görünümle anlatı evreninde yeniden gündeme gelir. Biz bu bildiride yukarıda bahsedilen yazınsal yaklaşımlara kısaca göz attıktan sonra yirminci yüzyılın önemli Fransız yazarlarından Romain Gary'nin *Şafakta Verilmiş Sözüm Vardı* yapıtını bu yaklaşımla çözümlemeyi amaçlıyoruz.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

Bu makale Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı Tarafından 23/25 Mayıs 2013 Tarihlerinde düzenlenen IX. Ulusal Frankofoni Kongresi'nde Romain Gary'den Yeniötesi Bir Özkurgusal Roman: *Şafakta Verilmiş Sözüm Vardı* başlığıyla sunulan ortak bildirinin genişletilmiş biçimidir.

** Doç. Dr., Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: atilbe@nku.edu.tr

*** Öğr. Gör., Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: hturgut@nku.edu.tr

Anahtar Kelimeler: Özyaşamöyküsü, özkurgu, özyaşamöyküsel roman, yeniötesicilik, çağdaş Fransız romanı, Romain Gary, Şafakta Verilmiş Sözüm Vardı

A POSTMODERN AUTOFICTIVE NOVEL BY ROMAIN GARY: PROMISE AT DAWN

ABSTRACT

At the end of 20th Century, especially starting from 80s, a postmodern period emerged. As a result of the social and literary inclinations brought by the period, narrative world experienced a great deal of transformations. The subject losing its privileged place special to deep rooted narratives returns to narration with different appearances. In this new era, three basic trends show up: "The story of writing, the story of writer and interdisciplinary".

Dating back to old times, a theoretical frame upon autobiography or autobiographical novel, emerged with various names, was tried to be structured by Philippe Lejeune in 70s. After 80s, gaining its momentum from Lejeune's theoretical framework, Serge Doubrovsky developed the theoretical basis of autofiction, a new intermediary narrative kind between novel and autobiography. This new kind, on one hand, hangs on to autobiography because it carries undoubted facts about the writer's life, while on the other hand, has novel characteristics because of its fictional structure. With the participation of other theorists with the aim of determining the kind of narration, names such as autofabulation by Vincent Colonna and autonarration by Arnaud Schmitt have been proposed. Along with this hybrid kind between novel and autobiography, auto narratives gains popularity again with a postmodern appearance in the world of narration. In this paper, after having a glance at the literary approaches mentioned above, we aim to analyze the work promise at dawn by Romain Gary using this approach.

Key Words: Autobiography, autofiction, autobiographical novel, postmodernism, Contemporary French Novel, Romain Gary, Promise at Dawn.

Giriş

Yirminci yüzyılın sonlarına doğru, yazın evreninde genel anlamda özyaşamöyküsel içerikli *benli* anlatılar (*récitdu je*) olarak adlandırılan ve öznenin anlatıya geri dönüşünü muştulayan yazılar söz konusu olur. Yeniötesi olarak anılan bu dönemin yazınsal eğilimlerine koşut olarak, özyaşamöyküsü ve roman arasında konumlandırılabilen bu yeni melez tür *özkurgu* (*autofiction*) olarak adlandırılır. On dokuzuncu yüzyılın kökleşik roman anlayışıyla birlikte yerini sınırsız bakış açılı üçüncü tekil kişi anlatılarına bırakan çoşumcu dönemin benli anlatıları, özyaşamöyküsel anlatıların bir tür evrimi sayılabilecek özkurgusal romanlarla yeniötesi dönemde farklı bir görünüm kazanır. Bu bağlamda özkurguyu, özyaşamöyküsel anlatıların yeniötesi yazınsal eğilimlerle yazılmış biçimleri olarak görmek kuşkusuz olasıdır. Bu yeni tür, özyaşamöyküsel anlatıların 'gereceğe uygunluk, yazar = anlatıcı = kişi' gibi niteliklerini taşımakla birlikte, anlatıya kurgu ögesini de katarak yazarlara daha yaratıcı olabilecekleri bir alan sunar.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013*

Özkurgunun tarihsel gelişimine bakıldığında, 1971 ve 1975 yıllarında Fransa'da yayımlandığı kuramsal yapıtlarıyla Philippe Lejeune yazınsal bir tür olarak ulamlamaya çalıştığı özyaşamöyküsünü; *gerçek bir kişinin öz varlığından devinimle, kendi yaşamını, özellikle de kişiliğinin öyküsünü vurguladığı artgörümlü düzyazı metin* (Lejeune, 1975: 14) olarak tanımlar. Bununla birlikte Lejeune, türe yönelik en önemli belirleyenin özyaşamöyküsel sözleşme ve bunun bir uzantısı olan ad sözleşmesi olduğunu kesinler (1975: 35). Buna göre bir yazar kendi özyaşamını ya da onun bir bölümünü gerçeğe uygun olarak anlatmaya söz verdiğinde özyaşamöyküsel sözleşme yapılmış olur (2005: 31). Sözleşmenin bulunmadığı durumlarda yapıtın özyaşamöyküsel roman mı yoksa özyaşamöyküsü türüne mi ait olduğunun ayırdına varmak zorlaşır. Lejeune, *yazarın ortaya koyduğu sözleşme gereği, yazarın ve anlatıcının adlarının ilişkisine dayalı iki ölçüt belirler: Bu ölçütlerden her biri için üç olasılık söz konusudur: Kişinin, 1) yazarinkinden değişik bir adı vardır; 2) adı belirsizdir; 3) yazarla aynı adı taşır; sözleşme, 1) romana özgüdür; 2) belirsizdir; 3) özyaşamöyküsel* (Tilbe, 2010: 43). Bu ölçütlere göre, görünürde dokuz seçenek elde edilir:

Kişinin adı→ Sözleşme ↓	≠ yazarın adı	= 0	= yazarın adı
Romansal	1 a <u>ROMAN</u>	2 a <u>ROMAN</u>	
= 0	1 b <u>ROMAN</u>	2 b Belirsiz	3 a <u>ÖZYAŞAMÖYKÜSÜ</u>
Özyaşamöyküsü		2 c <u>ÖZYAŞAMÖYKÜSÜ</u>	3 b <u>ÖZYAŞAMÖYKÜSÜ</u>

Lejeune'ün görselleştirmesinde tanımsal olarak yer almayan kutucuğu Serge Doubrovsky *özkurgu* kavramıyla doldurur ve türe yönelik tartışmalar da bu noktada başlamış olur. Çünkü yazarın ve anlatı kişinin adının aynı olması özkurgusal anlatıların da ön koşuludur ve bu durumda yazar = kişi koşulunu yerine getiren her anlatı özyaşamöyküsü olarak değerlendirilemez. Lejeune, Doubrovsky tarafından doldurulan boş kutucukla ilgili başlangıçta bir çekince ortaya koysa da izleyen süreçte bu adlandırmayı kendisi de benimser ve böylelikle türün çerçevesinin saptanmasına yönelik çalışmalar yeni bir döneme girer.

Doubrovsky'nin 1977 yılında yayımladığı *Fils* adlı romanında önerdiği bu yeni türün önceli olan özyaşamöyküsüyle gösterdiği sıkı benzerlik türün çerçevesinin belirlenmesine yönelik ölçütlerde yanmetinsel öğelerin çözümlenmesini zorunlu kılar. Yazar, *Fils*'in arka kapağına yapıtın türünü belirlemeye yönelik bir takım yanmetinsel göstergeler yerleştirir:

Özyaşamöyküsü mü? Hayır. Bu iyi bir biçimle yazılmış ve yaşamlarının sonuna yaklaşan bu dünyanın ünlü kişilerine ayrılmış bir ayrıcalıktır. Tam anlamıyla gerçek olgulardan ve olaylardan oluşan kurguyu, eğer özkurgu diye adlandıırırsak, yeni ya da geleneksel olsun roman yapısı ve bilgeliğinden uzak bir biçimde, bir serüvenin dilini, bir dilin serüvenine bırakmış olan tür olarak tanımlarız (...). (Doubrovsky, 1977: Arka Kapak).

Görüldüğü üzere, özkurgu kavramıyla birlikte türün çerçevesinin belirlenmesine yönelik çalışmalarda metin çevresinde ve metin hakkında yazılan yanmetinsel olgular önem kazanmaktadır.

İzleyen süreçte türün kuramsal çerçevesini belirlemeye yönelik çalışmalar Gérard Genette, Vincent Collona, Philippe Gasparini gibi kuramcılarının da katılımıyla yeni bir boyut kazanır. Her kuramcı türe kendince bir ad vermeye ve kuramsal bir çerçeve çizmeye çalışır. Bunların içinde Arnaud Schmitt'in önerdiği *özöyküleme* (autonarration) kavramı türün adlandırılmasına yönelik terimsel tartışmaları bitirebilecek gibi gözükmektedir. Çünkü söz konusu kavram özyaşamöyküsü,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 10 Fall 2013

roman, günce ve denemenin özgün bir bireşimi olarak algılanabilir. Ancak özkurgu kavramının öteki tüm adlandırmalardan daha çok yeğlendiği de bir gerçektir.

Özkurgu, ne kurgudur ne de özyaşamöyküsü, gerçekte her ikisini de içeren, aynı anda her ikisi de olan, sorunsal ve olanaksız (incompossible) bir biçimsel bireşimdir. Gerçekten de özkurgunun dışı özyaşamöyküsü, içi kurgu, ya da tam tersidir. İçinde her iki yaklaşımın da kanıtlarını ve izlerini barındırır.

Bu durumda genel anlamıyla özkurguyu; *başkişisi ile anlatıcısı aynı olan ve yazarın adını ya da imini taşıyan, onun yaşamından esinlenen ya da ona imgesel bir yaşam kuran ve roman uygulamalarına uygun olarak yazılan, serüvenin dilini değil, dilin serüvenini öyküleyen yeni ötesi göndergesel ve imgesel yazı biçiminde tanımlayabiliriz* (Tilbe, 2010: 203).

Romain Gary ve Şafakta Verilmiş Sözüm Vardı

Yazdığı roman ve anlatılarıyla çağdaş Fransız yazınına önemli katkılar yapmış olan Romain Gary, serüven dolu yaşamını çeşitli biçimlerde romanlarına yansıtmayı başarabilmiş bir yazardır. İnceleme konusu edilen *Şafakta Verilmiş Sözüm Vardı* adlı romanı, yazarın özyaşamını temel bezek olarak kullandığı başarılı bir özkurgusal yapıt olma özelliğiyle kendini gösterir. Gary, Litvanya'nın Wilno şehrinde başlayan çocukluğunu, izleyen süreçte Varşova ve Nice'e gelişlerini, II. Dünya savaşı boyunca yaptığı askerlik mesleğine ilişkin anılarını yetkin bir anlatımla yazınsal alana aktarır.

Anlatıda geçen tarihsel imler, uzam, kişi adları ve başlıca olaylar gerçekliğe olabildiğince bağlı, Doubrovsky'nin *tam anlamıyla gerçek olaylardan ve olgulardan oluşan kurgu* tanımıyla büyük ölçüde koşutluk göstermektedir. Yoksulluğun zor koşulları altında geçen çocukluk dönemini, pek parlak olmayan bir ergenliğini ve savaşın sıkıntılı havasını yazar yeniötesi dönem anlatılarının temel özelliklerine uygun, bazen acıklı bazen alaysı bir biçimle yapıtına yansıtır.

Yanmetinsellik

Yapıtın yayımlandığı ülkelere göre farklı yanmetinsel niteliklerle karşımıza çıktığı görülür. 1960 yılında Fransa'da Gallimard yayınevinden çıkan ilk baskıda yapıtın "anlatı" (récit) alt başlığını taşıdığı görülür. *Promise at Dawn* adıyla yayımlanan İngilizce çevirisinin kapağında "anı" (a memoir) alt başlığı bulunmaktadır. 1990 yılında yapılan Türkçe çevirisinde ise "roman" alt başlığını taşır. *Anlatı* olarak ulamlanan Fransızca baskının arka kapağında Gary'nin yapıtın türüne yönelik yaptığı açıklama dikkat çekicidir: *Bu kitap özyaşamöyküsel esinlidir ancak bir özyaşamöyküsü değildir.[...] Kalem ve fırça altında tüm gerçeklik yalnızca sanatsal olan bir gerçekliğe indirgenir* (Gary, 1960: Arka Kapak). Yazar kendi ağzından yapıtının bir özyaşamöyküsü olmadığını kesinlemede, tüm gerçekliğin sanatsal bir gerçekliğe dönüştüğünü dile getirmekte ancak yapıtı roman olarak da ulamlamamaktadır. Bu açıklama, Genette'in *Métalepse*'de *roman ile özyaşamöyküsü arasında kalan tüm ara anlatılar özkurgudur* belirlemesiyle bütünsel bir koşutluk içindedir. Özkurgunun özyaşamöyküsü ya da roman türü içinde ulamlanmasının veya ayrı bir tür olarak değerlendirilmesinin günümüz için bile olası olmadığı ve çok geniş bir alana yayıldığı göz önüne alındığında, değişik ülkelerde ayrı alt başlıklarda yayımlanmış olması yapıtın türüne yönelik belirlemenin zorluğunu göstermekte ve Genette'in tanımı doğrultusunda özkurgusal niteliğini daha belirgin kılmaktadır. Bununla birlikte yapıtın ilk yayımlandığı dönemde özkurgu kavramının henüz yazınsal uzama girmemiş olduğu da gözden ırak tutulmamalıdır.

1980 yılında yine Gallimard yayınevi tarafından çıkarılan Folio baskıda, yapıtın türüne yönelik herhangi bir alt başlık bulunmamaktadır. Söz konusu baskıda ön kapakta yazarın askeri mesleğine vurgu yapan, uçak önünde bir pilot resmi ve arka kapakta da anlatının başlangıç kısmından bir kesit yer alır. Bu kesit "*Ne o, yaşlı anan seni utandırıyor mu?*" tümcesiyle bitmekte

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

ve anlatının temel izleği olarak görülebilecek *anne aşkı* olgusuyla çelişkin bir durum yaratılarak okur şaşırtılmak istenmektedir. Hiç kuşkusuz kapak tasarımları oluşturulurken yayınevlerinin birtakım tecimsel kaygılar güttükleri de göz önüne alınmalıdır. Gerçekten de Türkiye'deki baskılarda, Türk okurunun daha çok içeriğe önem verdiği düşünülmüş olmalı ki, arka kapak alıntıları yapıtın bütünsel içeriğiyle uyumlu kesitlerden seçilmekte ve aynı biçimde ön kapakta da sırasıyla elinde çiçek tutan bir kadın imgesi, otel odasını andıran bir uzamda sırt üstü yatan bir erkek imgesi ve son olarak da büyük bir kumsalda yalnız dolaşan bir insan imgesi yer almaktadır. Yapıt yayımlandığı bu üç dilden sadece Türkçe çeviride roman alt başlığı ile yayımlanmıştır.

Metinlerarasılık

Gary'nin yapıtında metinlerarası ulamda değerlendirilebilecek çok sayıda olgu bulmak olasıdır. Yazar anlatısı boyunca büyük yazarların adlarına, onların yapıtlarına ve kuşkusuz kendi yapıtlarına sürekli göndermelerde bulunur. Bunların içinde *Cennetin Kökleri* (Gary, 1990: 99,110), *Avrupa Eğitimi* (80,321) gibi yapıtların nelerden esinlenerek ve ne tür bir ortamda yazıldıklarına ilişkin bilgiler verilerek diğer yapıtlarıyla metinlerarası ilişkiler kurulur. Ayrıca doğrudan alıntılara rastlamak da olasıdır. Yazarın, annesinin koşulsuz Fransa sevgisinin bir uzantısı olan Fransızca eğitimlerinde en önemli kısmın Fransa ulusal marşının okunduğu bölüm olduğunu belirttiği kesitte, *Yurttaşlar silah başına* ve *O pis kan ayak izlerimizi sulasın* tümceleri marştan doğrudan alıntılanarak (97) yurtseverlik duyguları metinlerarası bir çerçevede okura yansıtılır.

Bunların dışında müşteri kazanma amaçlı hazırlanan tanıtım kitapçıklarından alıntılanan metinler, mektuplardan alıntılanan bazı kesitler ve savaş sırasındaki bir olayın trajikomik yönünü göstermek amacıyla bir okul marşından aktarılan bir dize metinlerarası bağlamda okurun karşısına çıkar. Yapıt metinlerarası bağlamda yapılacak ciddi çözümler için oldukça varıl bir içeriğe iyedir.

Ad Sözleşmesi

Yapıtın özyaşamöyküsel / özkurgusal ulam içinde değerlendirilmesini sağlayacak en ayırıcı niteliği, hiç kuşkusuz söz konusu ulamın da birincil niteliği olan yazar = anlatıcı = başkişi koşuluna iye olmasıdır. Gary anlatı boyunca kendi adını ve diğer kişi adlarını gerçeğe uygun bir biçimde kullanmaktan çekinmez. Okur henüz anlatının ilk kesitinde taksicinin yapıtın anlatıcı-başkişisine *Bay Romain* (8) diye seslendiğine tanık olur. Anlatı boyunca sürekli *ben* kişi adının ve *benim* iyelik sıfatının kullanımları yazar, anlatıcı ve başkişinin aynı kişi olduğu konusunda okurda kuşkuya yer bırakmaz. Böylelikle özyaşamöyküsel/özkurgusal anlatılara özgü ad sözleşmesi koşulu yerine getirilmiş olur. Ayrıca yazarın gerçek yaşamına ilişkin bilinenlerin (ad, unvan, yapıt adları, meslek adları vb.) anlatıdaki verilerle birebir örtüşmesi de yazar-anlatıcı-başkişi olgusunu kesinlemede yeterli tanıtı oluşturur:

O sıralarda maslahatgüzar olarak bulunduğum Bolivya'dan Paris'e dönmüş, yayınladığım bir romanla, Gökyüzünün Kökleri'yle Goncourt Ödülü almıştım (99).

Bugün Fransa Başkonsolosuyum, Özgürlük Locası üyesiyim ve Legiond'Honneur nişanı sahibiyim (45).

Yukardaki türden tümceler, yazarın anlatıda sıraladığı gerçek kimliğine yönelik kesin bilgilerden yalnızca birkaçıdır.

Anlatıcı-yazar yapıtta *Burada bir parantez açmalıyım* (77), *okuyucularımdan bazılarını düş kırıklığına uğratmak allak bullak etmek pahasına olsa bile...* (71), *Bu öyküyü burada kesmeliydim*(352) gibi üstmetinsel ve üstsöylemsel öğeler kullanarak hem bazı konulardaki kişisel düşüncelerini okurla paylaşır, hem okuru anlatının içine çeker hem de varlığını açık bir biçimde duyumsatır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 10 Fall 2013

Özkurgu yazarı yalnızca, yapıtının özünü oluşturmaz, aynı zamanda toplumsal bir varlık olarak, ilişkili olduğu insanları, uzamları ve olguları anlatısına taşır. Bu nedenle kimi zaman kendisini odak yaparken, kimi zaman da bu dışsal olgular üzerine kurgular anlatısını. Bu anlamda özkurgusal anlatı, ona bu olanağı verecektir. Bu çeşit anlatılarda çok sayıda yaşam ve olgu birbirine eklenerek, kimi zaman göndergesel, kimi zaman da kurgusal içerikle okura sunulabilir (Tilbe, 2010: 174).

Kurgu mu? Gerçeklik mi?

Gary'nin yapıtının doğrulanabilir özyaşamöyküsel veriler taşıdığı kesindir. Ancak bir özyaşamöyküsünde bulunması gereken bütün temel niteliklere iye olduğunu söylemek de olası değildir. Sacotte yapıtın, biçimsel olarak özyaşamöyküsü türünün niteliklerini sağlamakla birlikte; doğum yeri, anadil, ebeveynlerin adları, neden ve nasıl Fransa'ya göç ettikleri gibi konularda sessiz kaldığının altını çizerek, bu sessizliklerden dolayı yapıtın özyaşamöyküsü olamayacağının altını çizer (Sacotte, 2006: 43). Öte yandan ana-oğul arasındaki yaş farkının bölümlere göre farklılık göstermesi, çocukluk döneminden taşıdığı tanrılara ilişkin sözlensel anlatılar yapıtın kurgusal niteliklerini göz önünde bulundurmayı zorunlu kılmaktadır. Yapıt, kurgu ve gerçekliğin iç içe geçtiği ve açık bir biçimde kurgu yada gerçek olarak ulamlanamayacak bir anlatı yapısı ortaya koymaktadır. Sacotte'a göre yapıt *hiçbir (düzyazı) türüne ait olmayıp hepsini kullanan* (213) bir biçime iyedir. Söz konusu bu türsel belirsizlik, kuramsal çerçevede yapıtı özkurgu kavramı içinde değerlendirmeye yol açmaktadır. Çünkü *özkurguyu; başkişisi ile anlatıcısı aynı olan ve yazarın adını ya da imini taşıyan, onun yaşamından esinlenen ya da ona imgesel bir yaşam kuran ve roman uygulamalarına uygun olarak yazılan, serüvenin dilini değil, dilin serüvenini öyküleyen yeniötesi göndergesel ve imgesel yazı* (Tilbe: 202) olarak tanımladığımızda, yapıtın bu kuramsal çerçeveye geniş ölçüde koşutluk gösterdiği görülmektedir.

Öte yandan yapıtta kurgusalılığı güçlendiren bir başka olgu da, anlatı boyunca başkişiyi mektuplarıyla sürekli yönlendirip ayakta tutan annenin gerçekte üç buçuk yıl önce ölmüş olduğunun anlaşılmasıdır.

Cipi, Mermonts Hotel-Pension'un önünde durdurduğumda karşılamaya hiç kimse çıkmadı. Annemden söz edildiğini belli belirsiz duymuşlardı, ama onu tanımıyorlardı. Dostlarımdan hiçbiri ortalıkta gözüküyorlardı. Gerçeği öğrenmem için aradan birkaç saat geçmesi gerekti. Annem üç buçuk yıl önce ölmüştü. Ama kendisine, o yaşlı gövdeye yaslanmadan ayakta duramayacağımı bildiği için, önlemlerini de almıştı.

Ölümünden önceki son birkaç gün içinde iki yüz elliye yakın mektup yazmış ve İsviçre'deki arkadaşına iletmişti. Ve mektuplar düzenli olarak bana gönderiliyordu. [...] ve böylece, öldükten sonra bile bana güç ve yüreklilik aşulamaya devam etmişti. (Gary, 1990: 352-353)

Annenin yaşamda olmamasına karşın yazarın imgeleminde yaşıyormuş gibi edimlerde bulunması ve okura da bu doğrultuda aktarılması, yukardaki alıntı göz önüne alındığında; söz konusu üç buçuk yıllık sürece ilişkin okura aktarılmış anneye özgü tüm olguları kurgusal kılmakta ve yapıtın kurgusal yanına farklı bir katkı yaparak onu güçlendirmektedir. Böylece Gary'nin yapıtı gerçeklikle kurgunun iç içe geçtiği bir örgü oluşturmaktadır.

Öyküleme Düzeyleri

Özyaşamöyküsel ve özkurgusal romanlarda genellikle artsüremsel öyküleme uygulayımı kullanılır. Bu uygulamın özöyküsel anlatıcı ile içöyküsel yaşamöyküsü anlatılarında anlatım tutumunu ve bakış açısını belirleyen temel etmenlerden biridir (Tilbe, 2010:179)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

Zaman

Gary'nin *Şafakta Verilmiş Sözüm Vardı* adlı yapıtı, özyaşamöyküsel ve özkurgusal anlatılara özgü yukarıda belirtilen öyküleme uygulamalarına iyedir. Yazar ve anlatıcı aynı zamanda anlatının başkişi olduğundan olaylar "ben" kişi adıyla kullanılarak içöyküsel anlatı düzleminde iç bakış açısıyla okura aktarılır.

Roman, anlatıcının *Big Sur* plajındaki çevreye yönelik gözlemleriyle açılır ve aynı kesitte 44 yaşında olduğunu söylemesiyle öyküleme zamanını belirtmiş olur. Yapıtın ilk kez 1960 yılında yayımlandığı ve yazarın 44 yaş 1958 yılına denk düştüğü göz önüne alındığında, yapıtın yazım süresinin 2 yıl olduğu anlaşılır. Ardından artsüremsel olarak *Annem seferberlikte bana veda edebilmek için tam beş saat otomobil yolculuğu yapmıştı* (Gary, 1990: 7) tümcesinde *seferberlik* ifadesi ile II. dünya savaşının başlangıcını belirterek kurmaca zamanı bildirmiş olur. Ancak yapıt olayların akışını kökleşik roman türünde olduğu gibi sıradizinsel biçimde aktarmadığı için sonraki bölümlerde zamansal geri sapımlarla olayları bu kez 5-6 yaşında olduğu dönemden başlatır. Zaman söz konusu olduğunda anlatıda yeniötesi uygulamalara koşut olarak belirli bir süredizin bulmak olası değildir. Sürekli ileri-geri sapımlar görülür.

Uzam

Gary'nin yapıtında uzam onun serüven dolu yaşamının en canlı göstergesini oluşturur. Moskova, Wilno, Varşova, Nice kentlerinde geçen çocukluk dönemi, Paris'teki gençlik yılları ve sonrasında savaş sırasındaki İngiltere, Nijerya, Çat, Sudan, Mısır, Suriye gibi ülkelerde geçen yetişkinlik döneminin bir bölümü sayısız serüvene iyedir. Bununla birlikte öyküde geçen ülke, kent, sokak, havalimanı, deniz, çöl vb. yerlerin adları gibi uzamsal belirleyicilerin gerçeğe birebir uyması bir yandan gerçeklik izlenimini güçlendirirken öte yandan Lejeun'un "göndergesel sözleşme" diye tanımladığı olguyu kesinler.

Uzam konusunda dikkat çeken bir başka olgu da uzamın eyleyensel işlevleridir. Kıran, bir anlatıda uzamın özne, yardımcı ve engelleyici gibi değişik roller oynayabileceğine dikkat çeker (Kıran, 2007: 261). Yazar ve annesinin Fransa'ya karşı duydukları sevginin ve onun uğruna savaşa girilmesinin uzam olarak Fransa'ya hem gönderen hem de ikincil bir başkişi işlevi yüklediği söylenebilir. Aynı biçimde İngiltere, yurtsever Fransızların ülkeleri adına savaşmaya devam ettikleri yer olduğundan, yardımcı eyleyen işlevi görmektedir. Bunların yanı sıra deniz ve çöl gibi birtakım açık uzamlar kişilerin istedikleri farklı bir uzama erişmelerine engel olduklarından engelleyici eyleyen işleviyle rol oynarlar.

Kişiler

Romanın başkişisi aynı zamanda anlatıcı-yazar olan Roman Gary'dir. Ancak çocukluk ve gençlik yıllarında sürekli annesinin kanatları altında yaşadığı için edilgen bir kişilik ortaya koyar. Yazarın kendi yaşamına ilişkin yapmayı ve başarmayı istediği her şey gerçekte annesi tarafından önüne konulmuş hedeflerdir. Bu durumda anne anlatı boyunca başkişinin ötesinde bir işlev üstlenerek bir tür üstbenlik gibi okur karşısına çıkar. Öyle ki, yapıtın adı bile anneye verilmiş sözlerden hareketle belirlenmiştir. Anlatının birçok yerinde annenin imgesel varlığı oğlu ele geçirir ve yaşamını yönlendirir:

Sanki annem yüreğime oturmuş beni itip duruyordu. Aslında bu doğrudu da: o uçaktan bu uçağa koşuşturup duran ben değildim. Savaşmaya devam etmek için İngiltere'ye gitmeye karar veren de oydu. Annemdi (Gary, 199: 272).

Annem de artık fazla oluyordu. Beni bir saniye bile rahat bırakmıyordu ki. Söviyor, gürlütlü yapıyor, lanet okuyordu. Onu bir türlü yatıştıramadım. Kanımın her damlasına sızmıştı sanki; bağırıp çağırıyor, yüreğimin her atışında beni bir şeyler yapmaya zorluyordu (274).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 10 Fall 2013

Annenin başkişi üzerindeki bu yadsınmaz etkisi gerçekte anne-oğlu tek bir kişi olarak anlatının odağına yerleştirir. Yapıtın bütünü anne-oğul arasındaki kopmayan bu göbek bağı ilişkisini anlatmaya adanmıştır. Bunlar dışında anlatıda elbette ki başka kişiler de bulunmaktadır. Ancak onlar bulunulan zaman ve uzamla sınırlı bezekler olmanın ötesine geçemezler.

Sonuç

Günümüzde özkurgu ister öyküsel ister söylemsel olsun, gerçeklik sözleşmesi olsun ya da olmasın geçmiş ya da şimdiki hemen hemen tüm benli anlatıların, genel adı olma yolunda hızla ilerlemektedir (Tilbe, 2010: 207). Ancak türün ulamlanması ve kuramsal çerçevesinin çizilmesi konusundaki tartışmalar hala sürmektedir. Özkurgu oldukça geniş bir yazınsal alana yayıldığı için her yapıtta, yapıtın nitelikleri göz ardı edilmeden ele alınmalıdır.

Gary'nin anne aşkı, savaş ve Fransa aşkı temel izlekleri üzerine yapılandığı *Şafakta Verilmiş Sözüm Vardı* adlı yapıtı yeniötesi dönem benli anlatılarının yetkin örneklerinden biridir. İçinde barındırdığı çok sayıdaki özyaşamöyküsel ve kurgusal öğelerle Lejeune ve Doubrovsky tarafından kuramsal temelleri atılan özkurgu temel niteliklerinden pek çoğuna iyedir. Metnin söylemsel (her başarısızlığında çocukluk dönemi tanrılarının çevreye üşüşmesi), imgesel (anne yanında olmasa bile onu duyumsama hatta onunla konuşma) sahneleri ve doğruluğu kuşku götürmeyen olayları bir arada bulunduran yapısı, gerçeklik ve kurguyu iç içe geçiren bir doku oluşturur. Yazarın metnin içine kattığı imgesel oluntuları özyaşamöyküsel bir kalıp içinde sunması, kurgunun bir tür gerçeklik olarak algılanmasını sağlar ve metnin özgünlüğü gerçeklik ve kurgu arasındaki bu ilişkiden ileri gelir.

KAYNAKÇA

- Doubrovsky, S. (1977). *Fils*. Paris: Galilée.
- Gary, R. (1960). *La Promesse de l'aube*. Paris: Gallimard.
- _____ (1990) *Şafakta Verilmiş Sözüm Vardı*. İstanbul: Can yayınları.
- Gasparini, P. (2008). *Autofiction; Une aventure du langage*. Paris: Seuil.
- _____ (2004). *Est-il je?* Paris: Seuil.
- Genette, G. (2004). *Métalepse*. Paris: Seuil.
- Kıran, Z. ve Kıran, A. E. (2007). *Yazınsal Okuma Süreçleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Lejeune, P. (1975). *Le Pacte autobiographique*. Coll. «Poétique». Paris: Seuil.
- _____ (2005). *Signes de vie: Le pacte autobiographique*. T.2. Paris: Seuil.
- Sacotte, M. (2006). *La Promesse de l'aube de Romain Gary*. Coll. Foliothèque. Paris: Gallimard.
- Tilbe, A. (2010). *Çağdaş Fransız Özkurgu Romanı*. Tekirdağ: Ufuk.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/10 Fall 2013

